

אבא

ויש לתמוה על מה שכתב הגאון החתם סופר (א"ח קנז), שהיה חולה בט' באב והוצרך לשתות, ונסתפק אם התלמידים יקראו אותו לס"ת למנחה אם יעלה, ומסיק שיכול לעלות שאפילו חולה חייב לצום ולא הותר לו אלא כדי צרכו וחיותו, ואם די לו בשתייה לא יאכל, ואם די לו באכילה פעם אחת לא יאכל ב' פעמים ולא יותר כמה שצריך, וגם יאר עינויים אם אינו צריך לנעול ולרחוץ ולסוך אסור לו לעשות אחת מאלה, נמצא שהוא מן המתענים והמחוייבים בדבר, ולכן מסיק להלכה שעולה במנחה ע"ש, משימע דפשיטא ליה שאפילו חולה אוכל או שותה רק ההכרח ממש ודלא כמ"ש.

ונראה שחולה אף שאין בו סכנה מעצם הצום, אם הוא חולה במחלה מסוכנת וצום יכול להחלישו פטור, ויכול לאכול בת"ב כרצונו, אבל החתם סופר זצ"ל חלה במחלה כעין „אנגינא“, שמחמת המחלה צריך הוא לשתות דוקא ואם לא ישתה יסתכן, אבל המחלה גופא בדרך כלל אינה מחלה מסוכנת, וכה"ג שהסכנה תתחדש רק במניעת שתייה דוקא, אבל משום המחלה אין הוא מסתכן, שותה הוא כדי צרכו בלבד, אבל החולה במחלה מסוכנת אף שאומרים הרופאים שצום זה לא יסכן את חייו כלל, בת"ב אין לו לצום ואין צריך אומד רק אוכל כדרכו וכדברי מרן זצ"ל א).

הנה נראה לע"ד דאפשר שלפעמים צום ת"ב חמור מיה"כ, שביה"כ אין החיוב צום כדי שיצטער, אלא הוא דין שביתה מאכילה ושתייה כמפורש בפסוק „מערב עד ערב תשבתו שבתכם“, וכן מבואר ברמב"ם הלכות שביתה עשור (פ"א ה"ד), שצום יוה"כ הוא דין שביתה מאכילה ושתייה, ולכן נראה שאם חולה צריך לאכול ביה"כ, דאין חילוק מה יאכל, ודלא כעמודי אור (סימן ל' ס"ק ט'), שכתב דחולה ביה"כ שיש לו סולת ושעורים באותו שיעור, דיאכל שעורים דוקא שהנאתו מועטת, ויסודו מהגמרא שברעות (יח.) בפירש באבר חי שחייב, שיכול לפרוש בהנאה מועטת באבר מת וה"ה בזה ע"ש היטב, ולדברינו ביה"כ אין האיסור אכילה מפני שנהנה אלא בגדר שביתה, וכשאינו דרך אכילה דפטרינו ביה"כ לרוב הפוסקים,

שאינן זה שביתה באכילה, דאכילה שלא כדרכה לא נקראת אכילה, אבל כשאוכל או שותה דינו מקיים שביתה אכילה, יכול לשתות מים או חלב או יין כרצונו, וכן הוא הדין באוכלין.

וכ"ז ביה"כ אבל בת"ב אין הדין צום ואיסור אכילה מפני שביתה, אלא הוא דין למעט בהנאה, ולכן אמינא דאע"ג דבחולה מותר לו לאכול כרצונו, אבל באופן שאינו עכשיו חולה אלא שבמניעת שתייה או אכילה עלול להסתכן למחלה וכמ"ש לעיל, נראה דראוי לו לאכול או לשתות דבר שהנאתו מועטת בת"ב, שיסוד האיסור אכילה בצום ת"ב הוא ההנאה, ובת"ב צודק העמודי אור שצריך למעט בהנאה, כיון שדחוייה אצלו ראוי למעט בהנאה, וישתה דבר שלא נהנה בו אם מועיל ג"כ לרפואתו, והיינו שיאכל רק לחם וכדומה לשביעה ולא ליהנות, אבל הפוסקים לא חילקו, ולדעת מרן זצ"ל לא גזרו בחולה ואוכל כרגיל וכמ"ש.

ובסוג המחלה להתיר לחולה לאכול בת"ב, הבנתי מדברי מרן הגאון דבריסק זצ"ל, שאם סובל עכשיו ממחלה שהיא מצד עצמה מסוכנת, כמו שיש לפעמים בלחץ דם גבוה אולקוס דלקת פרקים וכ"ש בלב, וחייב הוא ליהרר מהחרפת מצבו, או שלוקת תרופות לטיפול, בזה אפילו אם לדעת הרופאים יכול הוא לצום ולא יסתכן במצבו עכשיו בהאי צום, כיון שהוא חולה עכשיו לא גזרו בו רבנו, ואין עליו דין תענית ת"ב כלל, ואפילו אמדוהו רופאים שיכול לצום ולא יסתכן אין אומד לת"ב, דמאחר שהוא חולה במחלה שעלול להיות מסוכן וזקוק לזהירות או טיפול, אוכל כדרכו ואין צריך לשאול רופא, כמ"ש הש"ע שחולה אין צריך אומד, שחולה לא גזרו עליו חו"ל, ובשאר צומות דתלוי ברצו מתענין כדאיתא בגמרא, ואף שבש"ע מבואר רק בעוברות ומיניקות שלא מתענות, סברת מרן זצ"ל שכל חולה פטור, שלא גזרו בו ואין לו לצום תעניות אלו וכמ"ש, (ונראה דחולה שלא ניכר עליו שהוא חולה צריך לאכול בצינעא, דלא ליתו למיטעי שאין צורך לצום תעניות אלו גם אדם שאינו חולה כלל).

איטורים דרבנן בשבת ויה"כ דשרינן לחולה, היינו בכל חולה בכל גופו כגון שיש לו חום, מתירים איטורין אלו, ואם כן ה"ה בת"ב יהו כל חולים אלו מותרין באכילה בכה"ג.

ומ"מ גם לדבריו נראה שאין ההיתר אלא כפי הצורך, שהלוא מדמה לשבותין וסיכה דשרו רבנו, והתם נמי שרי מה שלצורך החולה דוקא, ולפי זה בחולה כל גופו ואין לו מחלה מסוכנת כלל, דהוי קולא לדעת הגר"א, צריך להחמיר שלא לאכול אלא כפי הצורך, משא"כ חולה ממש במחלה מסוכנת אף שאין בו סכנה, אפשר דמודה דלא גזרו, ולמעשה צ"ע כוונת הגר"א זצ"ל, ואולי לדוגמא בעלמא נקט דומיא דשבת דשרו רבנו, אף דהתם מקילינן טפי וכ"ז צ"ב.

א) אמנם במק"א הבאתי שבש"ע תקנ"ד (ס"ק ה') מפורש, שבשאר תעניות מעוברת אוכלת רק כדי קיום הולד, והסברנו שזהו הלכה מיוחדת במעוברת שאינה חולנית, ואוכלת מפני הולד, ע"כ אין להתיר אלא כדי קיום הולד, אבל בחולנית ממש אוכלת בג' צומות כדרכה וכפי צורכה.

הבאתי חידוש פלא מש"כ ביאור הגר"א שם, דכתב הש"ע חיה כל שלשים יום וכו' מאכילין אותו מיד וכו', והקשה הט"ז מאי שנא מיה"כ דלאחר ז' הרי היא ככ"א, וכתב עלה הגר"א וכמו שהתירו אמירה לא"י בשבת וכן נעילת הסנדל לחיה כל שלשים יום וסיכה לחולה שאין בו סכנה ביה"כ, מפני שהן דרבנן לא גזרו בכה"ג ה"ה כאן ע"ש, נמצא לדבריו קולא גדולה בענין אכילת חולה בת"ב, דמדמי היתר אכילת חולה לכל הג' איטורי דרבנן דשרו רבנו, ובהגך